

De schorviltbij nog steeds in de Delta

Chiel Jacobusse

De insectenwerkgroep van stichting Het Zeeuwse Landschap heeft in het afgelopen najaar op vier verschillende plaatsen de schorviltbij (*Epeolus tarsalis* ssp. *rozenburgensis*) aangetroffen. Deze soort is de koekoek van de schorzijdebij, *Colletes halophilus*. Beide soorten zijn al een paar jaar onderwerp van uitgebreid onderzoek van de werkgroep. Alle potentiële leefgebieden in de Delta zijn in de afgelopen jaren onderzocht en inmiddels is de kust zuidwaarts bekeken tot diep in Frankrijk. Tot voor kort was de zuidelijkste vindplaats van *Colletes halophilus* Le Touquet Paris Plage in Noord Frankrijk. Inmiddels zijn tal van Franse vindplaatsen gesignaleerd tot even ten noorden van Lessay, zo'n 350 kilometer verder zuidwaarts. Mogelijk is hiermee de zuidelijkste vliegplaats nog niet bereikt, want verder naar het zuiden zijn nog geen schorren onderzocht.

Voor wat betreft de schorviltbij is de situatie heel wat minder rooskleurig. 1200 (!) uur veldonderzoek in 2004 leverde slechts één enkele vindplaats op waar 3 individuen werden waargenomen. Uit het verleden was de soort bekend van het verdwenen natuurgebied De Beer en uit het Verdronken Land van Saeftinghe. Na enkele decennia waarin geen enkel exemplaar werd gesignaleerd werd *Epeolus tarsalis* ssp. *rozenburgensis* in 1999 weer gevonden in een klein slufteergebiedje bij de Kaloot, onder de rook van de kerncentrale van Borssele. Daar werd de soort ook in 2004 weer gevonden, terwijl in de tussentijd ook enkele waarnemingen gedaan waren in de zeer grote populatie schorzijdebijen in het Verdronken Land van Saeftinghe.

In augustus bracht de werkgroep een tweede bezoek aan de Kwade Hoek op Goeree Overflakkee, op dit moment de grootste bekende vliegplaats in de Delta van *Colletes halophilus*. Het was helemaal aan het begin van het vliegseizoen; er waren volop mannetjes die zich massaal op de eerste uitsluitende vrouwtjes stortten. Bij een laag duin waar naar schatting zo'n 30.000-50.000 uitsluitende vrouwtjes zaten werd een eerste schorviltbij voor de Kwade hoek gevangen. Tijdens hetzelfde veldbezoek werden nog 17 individuen gevangen en -op enkele exemplaren die als offer voor de wetenschap dienden na- ook weer losgelaten. Alle individuen werden in potjes bewaard, totdat na ruim een uur geen rondvliegende exemplaren

meer gesignaleerd werden. De bijen die losgelaten werden op bloemen van de Kleine leeuwentand (*Leontodon saxatilis*) bleven daar zitten om uitgebreid nectar te nuttigen. Ze lieten zich ook uitgebreid fotograferen.

Binnen een week werd de soort -telkens met één exemplaar- ook gezien in het Verdrongen Land van Saeftinghe en op het Nozenschorretje bij Terneuzen. Ook werden weer 3 exemplaren gezien op de Kaloot. Opvallend is dat dit de enige waarnemingen waren van het hele seizoen. Wellicht is het feit dat de soort vroeg in het *halophilus*-seizoen vliegt één van de redenen dat *Epeolus tarsalis* ssp. *rozenburgensis* in voorgaande jaren vrijwel niet aangetroffen werd. Een aanwijzing hiervoor vormt ook het feit dat een bijenonderzoekster die van eind augustus tot half oktober in Saeftinghe vrijwel dagelijks de kolonie bestudeerde geen enkel exemplaar meer waarnam. Daarnaast lijkt het erop dat de soort ook gewoon een gunstig seizoen had.

In Noord Frankrijk werden in 2004 enkele *Epeolus*-exemplaren gevangen tussen vele duizenden schorzijdebijen aan de Baye d'Authie, nabij Berck plage. Het bleek te gaan om forse exemplaren van *Epeolus variegatus*, die al eerder uit Engeland als koekoek van *Colletes halophilus* bekend was. Dit jaar werd aan de Baye d'Authie een nestplaats met vele tienduizenden nestholletjes ontdekt waar de verhouding tussen *Colletes halophilus* en *Epeolus variegatus* ongeveer 1 : 30 bedroeg. Opvallend is dat *Epeolus variegatus* duidelijk groter is dan de individuen die we uit Nederland als koekoek van andere *Colletes* soorten kennen. *Colletes*-specialist Michael Kuhlmann uit Munster spreekt in dit verband van "host-races". *Epeolus*-specialist Maximilian Schwarz uit Oostenrijk beschouwt *Epeolus tarsalis* ssp. *rozenburgensis* als identiek aan *Epeolus tarsalis tarsalis* die in Zuid-Europa als koekoek van *Colletes collaris* optreedt. Minutieus morfologisch onderzoek zou eventuele verschillen aan het licht kunnen brengen, maar er zijn inmiddels enkele monsters verzameld voor DNA-onderzoek, die hopelijk helderheid in deze kwestie brengen. Mochten beide ondersoorten verschillend zijn (wat op basis van hypothesen omtrent de soortvorming wel waarschijnlijk is) dan kunnen we de schorviltbij beschouwen als een Nederlandse endem, naast bijvoorbeeld de Grote vuurvlinder en de Noordse woelmuis. Des te spijtiger is het dat de soort voortdurend op het randje van uitsterven lijkt te balanceren.